

Op zoek naar **passend werk**

De rol van de overheid
op een roerige arbeidsmarkt

Martha Meerman

Eburon
Utrecht 2023

Eerste druk, april 2023

Tweede druk, november 2023

ISBN 978-94-6301-486-1

Academische Uitgeverij Eburon, Utrecht

www.eburon.nl

Omslagontwerp: Textcetera, Den Haag

© 2023 M. Meerman. Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen, of op enig andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de rechthebbende.

Inhoud

Inleiding	7
1 DE HOOFDROLSPELERS	13
Introductie van piloot Nico, dirigent Ivo en Dina, die in de schoonmaak werkt. Over plotseling niet werken door een virus en de eerste reacties daarop.	
DEEL 1	
Werk, Persoon en Inkomen	27
2 DE ESSENTIE VAN WERK	29
Over het nut, de waarde en de betekenis van werk. Naast enkele algemene bespiegelingen beschrijven Nico, Ivo en Dina het werk dat ze doen. Introductie van piloot Bas en yogadocent Jackie.	
3 IK BEN EEN WERKENDE NEDERLANDER	53
Over de invloed van de persoon op het beroepsleven van de bekende personages. Pianiste Helena en ondernemster Nadia doen nu ook mee.	
4 OVERHEIDSMATREGELEN ALS VANGNET	75
Over de rol die de overheid vervult in crisistijd om de samenleving overeind te houden. Met name horecaondernemer Kasper en dirigent Ivo beschrijven hun ervaringen.	
DEEL 2	
De organisatie van werk	99
5 DE VOGELS IN DE LUCHTVAART	101
De piloten Nico en Bas werken in de internationale luchtvaart. Die bedrijfstak heeft hen gevormd tot wie ze nu zijn. KLM-stewardess Michèle voegt zich bij de piloten.	

6 DE HORECAONDERNEMERS	125
De horeca heeft veel last van de crisis. De overheid bepaalt en Kasper en Nadia, die we al kennen, reageren. Introductie van manager Lieke en kok Karim.	
7 HET RECHT OM TE LEVEN	151
Hoe vergaat het mensen die nauwelijks kunnen rondkomen van het geld dat zij van hun werkgever en de overheid krijgen? Dina, Jackie en Karim geven commentaar.	
8 DE ZELFSTANDIGE MUSICUS	177
Over de waarde van het werk van musici. De verhalen van pianiste Helena en dirigent Ivo worden aangevuld met opmerkingen van muziektheaterregisseur Xander.	
DEEL 3	
Epiloog	197
9 VRIJ OM TE DOEN	199
De crisis is voorbij. Iedereen kan weer aan het werk. Sommigen gaan met een goed gemoed door met waar ze gebleven waren. Anderen zijn een nieuwe weg in geslagen.	
10 PASSEND WERK	221
Enkele conclusies en suggesties op zoek naar passend werk voor iedereen.	
Verantwoording	229
Noten	231
Geraadpleegde literatuur	235

DE HOOFDROL- SPELERS

“Ik kwam 4 februari uit China en was plotseling mijn baan kwijt. Alle buitenlandse werknemers moesten als eerste vertrekken bij China Southern. Het virus was overal. We kwamen met tien Nederlandse vliegers op Schiphol aan. En met ons ook 300 Chinezen. We belden nog naar het RIVM maar konden zo doorlopen.”

Het zijn de woorden van Nico. Hij is piloot en zal veelvuldig aan het woord komen. Ik kwam hem in 2019 tegen. We hebben hetzelfde soort hondje en dat scheidt een band. Nico is eigenaar van een groot huis in Haarlem. Hij is er komen wonen na een zwerftocht over de hele wereld omdat hij voor verschillende luchtvaartmaatschappijen werkte. Hij noemt zichzelf ook trader en handelt al jaren in crypto's.

Ivo is een gevestigd musicus en dirigent. ‘Wel een vreemde snoeshaan hoor’, kreeg ik te horen op mijn zoektocht naar een hoofdrolspeler voor dit boek. Ivo leeft voor de muziek en kan van zijn verschillende projecten goed rondkomen. Hij huurt een appartement in Amsterdam en is niet zo met geld bezig.

Dina daarentegen wel, ze leeft van een minimum inkomen, heeft alleen wat kleren en koopt zelden nieuwe. Ze werkt als kamermeisje in een hotel. Ze probeert alles wat ze omhanden heeft zo goed mogelijk te doen, ook het schoonmaakwerk. Als ik haar in 2018 voor de eerste keer spreek in het kader van een onderzoek onder bijstandsgerechtigden, woont ze bij het Leger des Heils. Ze heeft hulp nodig om op de been te blijven.

□ DE CRISIS

Er zit een virus in de lucht en het komt uit het oosten. Het leeft en vermenigvuldigt zich onder meer in mensen. De Chinezen voorzien moeilijke tijden en daarom raakt Nico in februari 2020 zijn baan bij de Chinese luchtvaartmaatschappij kwijt. In het westen draait de wereld dan nog gewoon door. De lente zal spoedig beginnen. Maar op 15 maart landt het virus in Nederland en wordt ook hier het leven ruw verstoord. Het kabinet dacht dat het wel los zou lopen maar heeft in maart de ogen wijd open. Het besluit in samenspraak met het RIVM (Rijks Instituut voor Volksgezondheid en Milieu) de samenleving zo te organiseren dat het Covid-19 virus geen kans krijgt zich te verspreiden en zich in Nederland te vestigen. Op 15 maart gaat Nederland dan ook op slot. De bedrijven met hun werknemers, de zelfstandigen en de studenten worden langzaam wakker, ze rekken zich uit en maken een pas op de plaats. Ze komen tot het besef dat er even geen stappen voorwaarts zijn, ontwikkeling en groei de komende maanden misschien zullen stagneren. Er zijn geregeld persconferenties en zelfs de koning spreekt het volk moed in. Het kabinet bedenkt verschillende maatregelen waarover nauwelijks wordt onderhandeld. Om besmetting te voorkomen houden we voortaan anderhalve meter afstand, zo wordt ons opgelegd. Er ontstaat een tussenruimte.

Alles doen op anderhalve meter afstand vraagt veel van mensen in een dichtbevolkt Nederland. Dus wordt thuiswerken aangeraden, later verplicht opgelegd, om de drukte bij het koffieapparaat te vermijden. De treinen zijn beperkt toegankelijk, groepsvorming wordt verboden, sportverenigingen moeten hun velden sluiten, orkesten en koren mogen niet meer met elkaar repeteren, openbaar toegankelijke ruimtes gaan dicht. Er mogen geen evenementen georganiseerd worden, cafés en restaurants sluiten en zelfs de kinderen op scholen en kinderdagverblijven mogen niet meer samen spelen. Nederland is in quarantaine. Buiten zijn is toegestaan, alleen of met zijn tweeën, thuis mogen we niet meer dan zes mensen ontvangen. Later worden dat er drie en toen nog maar één en met Kerstmis mochten we weer vier gasten ontvangen.

We zitten midden in een crisis. Velen zijn werkloos geworden en even op stil gezet. Anderen werken dubbel zo hard omdat ze voor brood op de plank zorgen, voor vlees in de koelkast en voor wc-papier op het toilet. Ze móeten door en hebben geen tijd om stil te staan. Dat geldt ook voor ziekenverzorgers en kinderopvoeders, voor bouwvakkers en onderhoudsmonteurs. Wel of geen crisis, dat type werk is essentieel om een samenleving draaiend te houden en

gaat altijd door, overal ter wereld. Het werk in de zorg loopt in deze crisis zelfs de spuigaten uit, zorgpersoneel draait overuren, vaak zonder mondkapjes. Ze krijgen waardering van kabinet en publiek met een staande ovatie. Ze krijgen applaus voor het harde werken terwijl het allemaal nog moet beginnen.

In de media gaat het alleen nog maar over het aantal bedden op de ziekenzalen en de intensive care. Waar in de voorgaande kabinetten-Rutte is bezuinigd, wordt de huidige stand van ziekenhuis- en IC-bedden als norm verheven voor het maatschappelijke en economische leven. Ik ben verbaasd. Want het aantal IC-bedden is in de gewone wereld nog nooit onderwerp van gesprek geweest. Ook niet het feit dat in België en Duitsland die bedden kennelijk ruimschoots voorhanden zijn. Ik weet van niets. Tijdens de eerste lockdown wordt een beroep gedaan op onze oosterburen. We kunnen altijd in hun IC-bedden terecht. Wat bijzonder. Maar leren we er ook van? Waarom hebben zij genoeg IC-bedden en wij niet? Zo'n bed is toch eenvoudig neergezet? Nee, dat is niet zo. De handen aan het bed zijn het probleem, er zijn geen mensen die de patiënten kunnen verplegen. Het is dus een arbeidsmarktprobleem dat al jaren zichtbaar is en nu tot feit wordt verheven. IC-verpleegkundigen weten waar het vandaan komt en hoe het op te lossen. Maar het wordt niet opgelost. Er wordt geïnvesteerd in apparatuur maar niet in mensen, zeggen ze. IC-verpleegkundigen vragen meer waardering voor hun werk. Ze vragen ondersteuning van medische hulpverleners, hersteltijd na overwerk en vooral: inspraak. En dat zijn nou net de zaken waarvoor geen geld opzij wordt gelegd. Naar verpleegkundigen wordt niet geluisterd.

De overheid grijpt in door geld te geven. Ze zegt de vrije markt even los te laten en weer te gaan zorgen voor de samenleving. Niemand zal tekort komen. Het geld gaat naar de sectoren van bedrijvigheid die plat worden gelegd en aan regels worden gebonden. Het zijn bedrijven waar de anderhalve meter afstand tussen mensen moeilijk te realiseren is. Er komt geld voor ondernemers die dat treft zodat hun werknemers in dienst kunnen blijven. De overheid organiseert een regeling voor zelfstandigen om een basisinkomen te garanderen voor degenen die geen opdrachten krijgen. Er komt een tegemoetkoming vaste lasten voor ondernemers zodat zij niet ten onder gaan aan de hoge kosten die zij maandelijks moeten ophoesten. De overheid verstrekt extra subsidies aan grote bedrijven om er zeker van te zijn dat ze blijven bestaan. Ondernemers die schade ondervinden krijgen direct een bedrag van 4000 euro en er komt uitstel van betaling van belasting. Er worden gunstige leningen afgesproken

voor kleine ondernemingen en microkredieten voor startende ondernemingen. Het houdt niet op. De maatregelen zijn snel in elkaar gezet om directe nood te lenigen en te experimenteren. De ambtenaren draaien overuren. De overheid wil ervaring opdoen met verschillende soorten ondersteuning alvorens met definitieve maatregelen te komen. En omdat het virus grillig is, wordt geen einddatum genoemd.

Maar, zoals gezegd, niet ieder bedrijf wordt stilgelegd. De supermarkten draaien als nooit te voren ondanks het feit dat er minder klanten tegelijkertijd in de winkel mogen zijn. Er komen smetvrije winkelwagentjes. De verantwoordelijkheid voor de handhaving van anderhalve meter tussenruimte wordt overgedragen aan de supermarktmanagers. Er wordt goed verdiend in de branche en niet alleen daar. Zakenmannen, verkleed als cowboys, verschijnen om miljoenen weg te graaien met de handel in mondkapjes of vaccins. In de media zien we schrijnende beelden van Poolse migranten die in de onzichtbare vleesverwerkende industrie op minder dan anderhalve meter aan het werk zijn. Ze worden in overvolle busjes vervoerd naar hun stapelbedden in de slaapkamers voor zes personen. De werknemers raken besmet. De bedrijven gaan, na de media-aandacht, twee weken dicht om daarna, op volle toeren, door te werken, zodat ons vlees weer op tijd in de schappen ligt.

Er zijn niet-essentiële en essentiële winkels. De eerste categorie gaat dicht en de tweede blijft open. Het is best verwarrend. Bij verwarring gaan burgers hamsteren. Voor de zekerheid. Daardoor wordt het nog drukker. Het werk in de horeca en in de culturele sector is niet-essentieel. Die bedrijven gaan dicht. Met vakantie gaan is ook niet-essentieel. Maar het luchtruim blijft open om goederen te vervoeren omdat wij, als handelsnatie, nu eenmaal met handen en voeten gebonden zijn aan verre streken. Veel flexwerkers worden op straat gezet. De scholen sluiten maar de leraren werken door.

De overheid vaardigt een anderhalve meter regel uit. In het straatbeeld verschijnen handhavers die controle uitoefenen op het nakomen van de maatregel. De sluiting van sectoren die het gevolg ervan is, wordt ook wel lockdown genoemd, later 'intelligente' lockdown. Dat betekent: eerst zelf nadenken en dan pas doen. De burger heeft een eigen verantwoordelijkheid. Degenen die door de intelligente lockdown in hun inkomen worden getroffen krijgen compensatie.

De meeste mensen die administratief werk verrichten krijgen geen compensatie, ze werken vanuit huis. Thuiswerken leek vroeger onmogelijk, de werkgever wil immers weten waar hun ondergeschikten mee bezig zijn, maar nu móeten ze wel. En dan blijkt thuiswerken met behulp van het beeldscherm ook te werken.

Het betekent overigens wel ontbering van fysiek contact met collega's. Dat kan vervelend zijn maar ook ruimte scheppen. Het gaat voor de thuiswerkers even minder over concurrentie en competitie. Zinloze reistijd vervalt. De dagelijkse band met de organisatie wordt losser, maar de verbondenheid met het eigen werk niet. We leren dat het werk ook anders georganiseerd kan worden. Driekwart van alle werkenden zegt in maart 2021, dat er, wat betreft het werk, niet veel is veranderd. In de horeca en de culturele sector zegt daarentegen meer dan de helft niet meer te werken in het oude werk. Zij zijn iets anders gaan doen².

Zoals gezegd, gedwongen worden om niet te werken gebeurt wel vaker. De culturele sector werd al eerder getroffen door een megalomane bezuinigingsoperatie in 2011. Dat leidde tot cultuurverlies voor de gebruikers en tot veel minder banen voor de theatermakers, musici en hun ondersteuners. Gedwongen worden om niet te werken is ook gebruikelijk voor werknemers in de horeca die vaak op flexibele contracten werken en, als het mis gaat, snel de dupe zijn van 'natuurlijk verloop'. In de luchtvaart zijn de arbeidsvoorwaarden, zoals het vaste contract en de zekerheid van werk, afhankelijk van de maatschappij waarvoor je vliegt. Bij KLM is het een levenslange job, bij Ryan Air een seizoenbaan. En er zijn mensen, het zijn er velen, die op eigen benen staan. We noemen ze zelfstandigen. Ze zitten wel vaker zonder werk want echt zelfstandig zijn ze niet. Ze zijn afhankelijk van hun opdrachtgevers.

De overheidsmaatregelen zijn overweldigend. Ze zijn het resultaat van internationaal wetenschappelijk onderzoek, (inter)nationale lobby's en politieke afwegingen. Dat onderzoek, de lobby en die besluitvorming leiden tot nationale maatregelen. Zo wordt de horeca in het ene land wel en in het andere land niet gesloten. Er gaan nauwelijks meer vluchten van en naar de Verenigde Staten maar wel naar Afrika. De Parijzenaar mag zich slechts tot een kilometer van het eigen huis verpozen, in Nederland krijgt de wandelsport een boost. Hier sluiten de grote cultuurtempels en de kleine zalen hun deuren, en ook dat schijnt afhankelijk te zijn van het land waarin je woont. Nogmaals, het scheidt verwarring.

□ DE PERSONAGES

Nico

Piloot Nico werkt al enkele jaren als captain bij China Southern, de op één na grootste luchtvaartmaatschappij van de wereld. Hij vliegt op een Airbus

330 waarin 320 passagiers passen. Nico heeft een contract voor vier jaar met de luchtvaartmaatschappij, maar dat stelt in de praktijk niet zoveel voor. Hij raakt zijn baan kwijt als er minder gevlogen wordt. De luchtvaartmaatschappij geeft de eigen mensen voorrang. Chinese first. In Nederland komen de piloten ook zonder werk te zitten maar raken hun baan niet kwijt. Piloten die bij KLM of Transavia werken hebben een dichtgetimmerde CAO. Nico valt onder geen enkele CAO of regeling en Nico is geen zelfstandige. Als vlieger bij een buitenlands bedrijf heeft hij in Nederland nergens recht op. Hij zal zijn spaargeld moeten aanspreken.

Nico is midden veertig en getrouwd met de uit Vietnam afkomstige Anh. Zij reist al meer dan tien jaar met hem mee. Zij hebben twee dochters, Julia en Ruby, en een hond, Misha. Ze wonen onder de rook van Schiphol. Nico is een doener en familieman, een ondernemende en vrije jongen, altijd geweest. Dat heeft hij niet van vreemden. Zijn opa en oma, telgen van handelaren uit de Noord-Hollandse Streek, emigreerden na de Tweede Wereldoorlog naar Canada. De kleine Nico is er graag. Zijn grootouders namen een risico en ze leren hem dat ook te doen. En zo neemt Nico het risico om voor buitenlandse luchtvaartmaatschappijen in Italië, Thailand en China te werken. Het zal zijn levensloop tekenen. “Nu neem ik geen risico’s meer hoor”, zegt hij bij een eerste ontmoeting, herhaaldelijk en met klem. “De kinderen hebben zekerheid nodig en een goede opleiding en daarom wonen wij nu in Nederland.” Het contract met de Chinese luchtvaartmaatschappij loopt tot augustus 2020 en dat gegeven maakt hem onzeker. Hij weet niet of hij nog terug kan naar China en hij maakt zich zorgen over zijn inkomen. Hij vindt het daarentegen wel prettig om nu veel thuis te zijn bij de kinderen. Dat voelt veilig. Maar hij kan thuis niet werken. Hij heeft een vliegtuig nodig. Toch toont Nico nauwelijks verwarring, hij is optimistisch, doet zich vrolijk voor en dat wil hij, in ieder geval voor de kinderen, graag zo houden. Hij probeert er het beste van te maken.

Ivo

Begin 2020 zit Ivo goed in zijn energie. “Alles ging goed, er zou een heerlijk jaar aankomen.” Hij mag op de Flamenco Biënnale in het Muziekgebouw in Amsterdam De Falla doen. Het kostte vijf jaar om het geld en de voorbereidingen rond te krijgen. “We hadden geld, een outline, een perfecte cast en een leuke regisseuse”. Ivo zou daarnaast drie concerten geven met het Amstel strijkersensemble. Het Stabat Mater van Pergolesi stond op het programma met twee topsolisten. “Ik had eindelijk een sponsor gevonden uit Londen, een echte

mecenas, om een opera uit te voeren op de Leliegracht in Amsterdam. Met mijn eigen orkesten en koor. En toen viel plotseling alles weg.”

Ivo is dirigent en violist, een operafan, houdt van Rossini en is gefascineerd door Bach en Mozart. Hij heeft een slank postuur, een bovengemiddelde lengte, strak gekamd haar in het vet en zijn donkere ogen fascineren. Hij noemt zich conservatief omdat hij oude uitvoeringspraktijken wil kunnen resetten. Hij wil zich zoveel mogelijk verplaatsen in de componist wiens werk hij uitvoert. Hij heeft sterke opvattingen over de manier waarop Bachcantates gespeeld moeten worden. Om zijn eigen opvattingen te kunnen waarmaken, heeft hij een Bach Academie opgericht om met anderen na te denken over de uitvoeringspraktijken van de meester. De Academie bestaat uit een amateurkoor en een professioneel orkest. “Het koor moet anders klinken als de tekst daarom vraagt. Ik wil experimenteren met dat verschil in klanken.” Naast zijn werk is Ivo alleenstaande vader en woont in een klein huis in het hartje van de stad. Hij ziet zijn dochter de helft van de week. Nu de crèche is gesloten geniet hij met volle teugen van haar.

Ivo is in 2020 veertig jaar en zijn hele leven met muziek bezig. Je kunt hem een ‘zelfstandig ondernemer’ noemen, hij werkt ‘voor zichzelf’ en kan er met zijn dochter goed van rondkomen. Door corona wordt hij plotseling afhankelijk van de overheid. Hij moet een uitkering aanvragen omdat alles ophoudt. Ivo zakt met de regeling van een gemiddeld inkomen naar het allerlaagste minimum. De uitkering zou zonder voorwaarden zijn maar dat blijkt niet het geval. Hij mag er niet bij werken. Hij kan alleen de huur betalen. Daarna is het geld op. En daarom stroomt zijn energie niet meer. Het is beschamend, zegt hij herhaaldelijk. Ivo wordt er nerveus van. En er gebeuren kleine rampen. “Ik heb in de eerste tijd veel pech gehad. Ik ben beroofd, kreeg een hersenschudding en de aanvraag van een uitkering ging fout.” Ivo is er niet alleen stil van maar wordt er zo nu en dan ook gek van. Hij piekert over wat er allemaal met hem, zijn werk en de samenleving gebeurt. Hij komt, als antwoord op een vraag van de uitkeringsinstantie, opnieuw tot het besef: “Ik ben musicus. Dat is mijn roeping. Het klinkt zweverig maar het voelt echt zo. Musici mogen bestaan, ik mag bestaan.”

Ivo is geen arts die onderzoek doet naar de werking van het coronavirus. Hij is geen bakker of verwarmingsmonteur. Dat zijn essentiële beroepen. Maar de mensen zeggen: ‘we missen het wel hoor’. De arts, de bakker en de verwarmingsmonteur zeggen tegen Ivo dat ze zijn muziek nodig hebben om hun werk

te kunnen doen. “Ik doe er toe,” verzucht Ivo. Muziek is een onderdeel van het leven en professionele musici moeten ervoor zorgen dat het klinkt.

Dina

Dina maakt kamers schoon in een hotel in het centrum van Amsterdam. Het uitzendbureau Recolo heeft dat voor haar geregeld. Ze heeft bij dat bureau een flexibel contract, ze mag voor 0-uren in de week worden ingehuurd maar ook voor 20 uur. In de praktijk werkt ze altijd 20 uur of meer. Tot maart 2020. Het werk stopt en Dina schakelt geruisloos over naar nul uren werken. Er komen geen toeristen meer naar Amsterdam en de hotels blijven leeg. Daarom. De kamers zijn niet meer bezet en het schoonmaakwerk is dus overbodig. Het uitzendbureau Recolo zegt haar de wacht aan. Dat kan, Dina is immers niet in vaste dienst. Gelukkig gaat haar inkomen niet sterk achteruit. Ze verdient onder het bestaansminimum en krijgt altijd al een aanvulling op haar salaris van de gemeente. Ze zit, zoals dat heet, in de Bijstand. Tijdens de lockdown kan ze op een volledige uitkering rekenen.

Dina is van oorsprong Roemeense en woont sinds 2011 in Nederland. Voor mensen die geen geld hebben en geen diploma's, is het heel moeilijk om in Roemenië te leven. Daarom komt ze naar Nederland. Om te werken. “In Roemenië word je wakker zonder lust of plan. Er is geen droom en geen toekomst.” Met die onzekerheid wil ze niet leven. En daarom gaat ze mee met de man die haar vertelt dat ze haar dromen in Nederland kan verwezenlijken. Ze is dan begin twintig, en alhoewel ze wordt gewaarschuwd, gelooft ze hem. Inmiddels is ze 30 jaar en heeft een zoon. Ze weet nu beter. Ze is goedlachs en straalt zo nu en dan. Ze heeft het druk. Dat was tien jaar geleden wel anders. Toen liep ze op straat en had schulden. “Ik was voornamelijk heel bang voor mijn pooier en dat als ik niet zou gehoorzamen er iets zou gebeuren met mijn familie.” Maar ze heeft de moed om te vluchten en ontmoet daarna Aleksandr. Niemand mag haar vinden, dus gaan ze zwerven. De telefoon staat uit. Jaren later duikt ze op, met kind en zonder Aleksandr, en krijgt een onderkomen bij het Leger des Heils. Ze wordt geholpen door mensen en instanties die onderdeel zijn van de Nederlandse participatiesamenleving. Ze is Nederland daar heel dankbaar voor.

In 2017 werkt ze in de ontbijtservice van het hotel. Ze leert Nederlands zodat ze zich minimaal verstaanbaar kan maken. Dina wil werken en een zo normaal mogelijk leven leiden. “In Nederland moet iedereen werken, dus ik ook”. Werken geeft status en zekerheid. Nu is de ontbijtservice vervangen door schoonmaakwerk in de hotelkamers. De werktijden sluiten beter aan op het

leven met haar zoon Sorin. Maar ze weet ook dat het werk dat ze nu doet niet genoeg is om ook in de toekomst een goed leven te leiden.

Nico, Ivo en Dina zitten thuis en werken niet. Piloot Nico leeft van zijn spaargeld. Hij is onzeker over zijn toekomst en dat is niet fijn als je jonge kinderen hebt. En hij weet, nu hij ze elke dag om zich heen heeft, dat hij leeft voor die kinderen. Dirigent Ivo heeft te weinig geld om van te leven maar is trots op wie hij is. Hij moet wel geld lenen van familie en vrienden om rond te komen, dat is niet fijn maar hij vertrouwt erop dat zijn inkomen weer op het normale niveau zal terugkeren. En Dina krijgt nu een volledige bijstandsuitkering. Ze voelt zich zelfverzekerd, haar geringe bijstandsuitkering geeft een basis en, nu het werk stilligt, kan ze zelf haar tijd invullen met zaken die ze nuttig vindt voor zichzelf en voor Sorin.

De overheidssteun gaat niet naar Nico en nauwelijks naar Ivo. Dina's slechte financiële situatie geeft altijd al de doorslag voor een klein beetje overheidssteun. Maar naar wie gaat de steun wel? In coronatijd gaat het naar de grote en kleine bedrijven die in 2019 de administratie op orde hebben. Ze krijgen subsidie en soms leningen, schenkingen, extra subsidies en belastingvoordelen. In de horeca gaat de steun naar de vaste krachten en aan de neus van de tijdelijke krachten voorbij. In de culturele sector blijven de 'zalen' overeind maar daarmee komt het geld niet vanzelfsprekend bij de uitvoerende musici terecht omdat dat meestal zzp'ers zijn. Het geld gaat wel naar de stenen van de gebouwen en naar de lonen van het vaste personeel. In de luchtvaart, de horeca en de culturele sector geeft niet de persoon, de kwaliteit van zijn of haar werk of de financiële situatie de doorslag voor overheidssteun. In deze niet-essentiële sectoren geeft het arbeidscontract de doorslag voor een zeker inkomen. De overheid grijpt selectief in op de 'markt' van vraag, aanbod en prijsstelling.

□ REACTIE OP DE MAATREGELEN

Ivo realiseert zich langzaam wat een intelligente lockdown in zijn geval betekent. Zijn eerste gedachte was dat het allemaal wel zou loslopen. Maar na een paar dagen kwam de klap. "Ik zag dat het mis ging. Ik zat thuis. Mijn zus ook. Zij werkte gewoon, alleen nu thuis. Na een week zag ik plotseling de verschillen. Ik mocht niet werken, zij wel. Ik werd 's morgens vroeg wakker met een heel lijf vol stress. Zij niet. Ik wist niet welke dag het was. Dat maakte ook

niet uit. Zij had op maandag overleg met haar team via het beeldscherm en op dinsdag zag ze op het scherm een klant. Ik stond op, ging koffie zetten en op de bank liggen. Ik ging Derrick kijken en heb alle afleveringen op You Tube gezien. Daarna ontbijten, lunchen, alles gebeurde bij de televisie. Dat ging maar door, dagen lang. Ik lag gewoon op de bank met de televisie aan. Ik had nergens zin in en ging af en toe wat bellen. Mijn vrienden wilden niet afspreken. Anderhalve meter afstand in mijn kleine huis is niet mogelijk. Het was verschrikkelijk, écht verschrikkelijk. Het waren de ergste drie weken van mijn leven ooit.”

Ivo is bang om tijd kwijt te raken, achterop te komen. Het werk is een opeenstapeling van projecten. De doorlooptijd, van ideevorming tot realisatie, kan een enkele keer een jaar duren, veel vaker gaan er vijf jaar overheen. De gedachte alleen al dat de projecten stilliggen of stoppen, daar wordt hij “helemaal gek” van. Hij kan nu inderdaad naar muziek luisteren, dat doet hij altijd al, maar altijd gehaast. Nu hij tijd heeft komt hij er niet aan toe. Waarom zou hij luisteren? Hij kan thuis vioolspelen, maar waarvoor eigenlijk. Wat ga je dan spelen als er geen concert in het verschiet ligt. Ivo is wanhopig.

Na drie weken kan hij zich herpakken. Zijn dochter van drie vraagt om een structuur. Haar crèche is dicht. Hij realiseert zich dat de opvoeding van zijn dochter een belangrijk doel in zijn leven is. En nu hij een hersenschudding heeft, kan hij toch geen televisie meer kijken. Bij het aanvragen van de uitkering wordt aan Ivo gevraagd of hij zich eventueel zou willen omscholen. Het maakt hem razend. “Ik ben musicus, begrijpen die lui wel wat dat betekent?” Het werk van Ivo is geen kwestie van een knop indrukken, iets nieuws zoeken en het oude vervangen. Zijn muzikale leven is niet te vervangen. Hij krijgt van zijn vader geld om een rijbewijs te halen.

De reactie van Nico lijkt op die van Ivo. “Ik zag het die eerste weken even helemaal niet meer zitten. Normaal gesproken heb ik een plan en dat was er nu niet. Ik moest me even bezinnen, een nieuw plan verzinnen. Maar er kwam helemaal geen plan. Mijn eigenwaarde was verdwenen. Ik zakte langzaam weg, en ben drie weken echt heel depressief geweest, nou ja, flink down” Nico is van nature vrolijk, een doener en een planner. Een piloot vaart op de bestemming en neemt continue besluiten hoe daar te komen, het plan efficiënt te realiseren.

Gelukkig komt er, na drie weken, een plan. “We besloten het huis te verkopen, het is veel te groot, en toen zag ik het weer helemaal zitten. Dat huis is een blok aan mijn been. Waar we dan zouden gaan wonen was van later zorg. We zouden het doen onder één voorwaarde: de kinderen blijven op school.”

De schoolloopbaan van de kinderen is immers de reden dat Nico en Anh naar Nederland zijn gekomen. Afwijken van dat plan, daar kan geen virus tegenop. Nico realiseert zich dat het doel van zijn leven ‘rust voor de kinderen’ levensgroot aanwezig blijft.

Nico kan na dat besluit weer lachen en wil weer mensen zien. Zijn eigenwaarde komt langzaam weer terug. Hij wil ook weer zelf geld verdienen en doet na die “verschrikkelijke” drie weken een beroepentest. Daar komt uit dat het beroep van piloot op zijn lijf geschreven staat. Dat wist hij al. Als alternatief komt de chauffeur opborrelen. Het vervoer blijkt dus bij hem te horen. Nico was tijdens en na zijn middelbare schoolopleiding ook al taxichauffeur. Misschien kan hij dat een jaar gaan doen. Denken aan een nieuwe baan blijkt een manier om vooruit te kijken en niet achterom. “Voor het vervoer moet ik een chauffeurspas hebben, een diploma halen dus. Dat heb ik maar gedaan. Ik kon geen examen doen voor de bus, het bureau rijvaardigheid lag plat.” Nico krijgt een aanbod om taxichauffeur te worden. Toen het Bureau Rijvaardigheid weer opening mocht hij ook bij Connexxion beginnen. Maar de taxi was eerder. Bovendien is “een taxi lekker zelfstandig, gewoon een beetje rijden, ik bepaal wat er gebeurt.”

Nu Nico in Haarlem werkt en ook bij de kinderen is, kan Anh een opleiding volgen. In Vietnam had ze een haarsalon dus in die traditie wil ze doorgaan. Ze gaat een opleiding tot nagelverzorgster doen in Duitsland. Dat doen meer Vietnamezen. Ze is zes weken van huis en Nico houdt de boel thuis draaiende. Hij rijdt in de taxi als de kinderen naar school zijn. Hij heeft voor een jaar getekend. Hij wil nog even niet denken aan de mogelijkheid om in zijn oude beroep terug te keren, de toekomst van de luchtvaart is onduidelijk.

Nico en Ivo verliezen zekerheid. Ze hebben beiden hun hele leven lang geïnvesteerd in dat ene beroep, ze zijn gearriveerd in het vak dat ze uitoefenen en zijn daar tevreden mee. Ze zijn de veertig gepasseerd en hebben kinderen. Ze beseffen dat kinderen hebben een groot goed is maar het zet ze ook vast. Ze werken niet meer alleen voor zichzelf maar zijn verantwoordelijk voor anderen. Dat wist Dina overigens altijd al.

Voor alle werknemers tussen de 18 en de 70 jaar is de regeling *Nederland leert door* in het leven geroepen. Het is een subsidieregeling waarin iedereen gratis een gesprek kan aanvragen over de eigen loopbaanontwikkeling met een loopbaanadvies als uitkomst. De regeling omvat ook 50.000 – 80.000 scholingstrajecten. Ze worden uitgevoerd door sectorfondsen maar individueel maatwerk

DEEL 1

WERK,

PERSOON

EN INKOMEN

DE ESSENTIE VAN WERK

2

“Ik noem iets werk als je netjes van tevoren aanwezig bent, je de dingen doet zoals wordt gevraagd in de functie-eisen en als je daarmee een succesvolle bijdrage levert. Ik wil me graag ontplooiën want anders wordt het wel heel duf. Je moet met je collega’s kunnen omgaan. Dat sociale leer je door te werken. Maar het is ook belangrijk als mensen zeggen ‘Hé, dat was een goeie les zeg, ik heb er zoveel aan gehad, ik heb geen pijn meer in mijn rug’. Dan heb ik het dus goed gedaan.”

Het zijn de opvattingen van Jackie. Ze werkt als yogalerares op een sportschool. Dat werk doet haar goed. Ze wordt gewaardeerd, leert er met mensen omgaan en voelt zich onderdeel van een groter geheel, van de school. En daarom houdt ze zich aan de voorwaarden en regels die op school gelden. Voor haar is het werk bij de sportschool gestopt. De klanten van de sportschool moeten nu zelf uitzoeken hoe ze met hun rugklachten omgaan. Yogalessen zijn voor hen wel essentieel. Maar de lessen kunnen ook online worden gevolgd en Jackie kan ook, als een personal coach, aan huis een privéles geven.

Het wegvallen van werk gebeurt niet alleen in coronatijd. Beroepen zijn vergankelijk en worden ingehaald door de tijd omdat ze te duur zijn geworden, niet meer nodig zijn of niemand het wil doen. Of ze vallen weg door automatisering. Zo is het de lantaarnaansteker vergaan, de metselaar, letterzetter en caissière. De melkboer op de SRV-wagen werd te duur. Die beroepen bestaan